

۱- مشخصات طرح / پروژه

۱-۱- متقاضی

مرکز / معاونت / موسسه*:
مرکز امور بانوان و خانواده

اداره / گروه مربوطه*:
اداره تامین محتوا

۱-۲- عنوان طرح

عنوان طرح / پروژه*:
طراحی الگوی بومی-اجتماعی مشارکت مردمی در حل آسیب های حاشیه شهر

ماهیت طرح / پروژه*:
الف) بنیادی ب) توسعه ای ج) کاربردی

- پژوهش بنیادی، پژوهشی است محض که عمدتاً فاقد نتیجه عملی فوری است.
- پژوهش کاربردی، پژوهشی است که نتایج حاصل از آن در رفع نیازها و مشکلات به کار آید.
- پژوهش توسعه ای، عموماً متوجه نوآوری در فرایندها، ابزارها و محصولات است.

۱-۳- ضرورت انجام طرح (تشریح وضعیت موجود و ضرورت انجام طرح / پروژه)

ایران به عنوان یک کشور در حال توسعه، با مشکل حاشیه نشینی درگیر است. جریان سریع شهرنشینی در چند دهه اخیر حاشیه نشینی را به دنبال داشته و این پدیده ی در حال رشد، مشکلات اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، امنیتی و زیست محیطی فراوانی را در اغلب کلان شهرهای ایران به وجود آورده است. بطوری که امروزه حاشیه نشینی رابطه ای نزدیک و ناگسستنی با آسیب های اجتماعی و ارتکاب جرم دارد. در واقع باید گفت حاشیه شهرها مکان هایی مستعد برای بروز و ظهور انواع جرایم و آسیب های فراوانی از جمله قاچاق، چرخه فقر، تنازع، خشونت، کودکان کار، و اعتیاد در جامعه می باشد (فولادیان، ۱۳۹۸) از سویی توجه به این آسیب ها و کاهش آن یک کمک دوسویه مردم و دولت لازم خواهد داشت. مشارکت مردم در کاهش اینگونه آسیب ها اهمیت زیادی دارد.

مفهوم مشارکت از جمله مفاهیمی است که با رویکرد مثبت به آن در عرصه توسعه و پیشرفت همواره، توجه شده و برداشت های مختلف و متعددی از آن صورت گرفته است. تقریباً تمامی تعاریف و برداشت های آن بر روی تاثیر مشارکت در توسعه فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی اتفاق نظر دارند (طالبی نژاد، ۱۳۹۱). قرن بیست و یکم را قرن همیاری و مشارکت نام نهاده اند و با هدف شناخت عمیق تر این مفهوم، طبقه بندی های مختلفی از آن ارائه شده است که رایج ترین آن مشارکت اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و اجتماعی می باشد. مشارکت اجتماعی و مردمی از انواع مهم مشارکت محسوب می شود. اگرچه تمامی اشکال مشارکت دارای نوعی رابطه اجتماعی هستند و بحثی جامعه شناختی به شمار می آیند، اما عرصه هایی که به عمل متقابل افراد و گروه های اجتماعی با محیط پیرامون شان مربوط است موضوع مشارکت اجتماعی است. مشارکت های محلی، روستایی، شهری، انواع

انجمن‌ها، اجتماعات، گروه‌ها، سازمان‌های داوطلبانه و غیر دولتی، حقوق شهروندی در وجوه اجتماعی آن و... از مظاهر مهم مشارکت اجتماعی مردم به شمار می‌رود. (سعیدی، ۱۳۸۱).

مشارکت پذیری اعضای جامعه به عنوان نیاز اجتناب ناپذیر عصر ما همه ابعاد انسانی را در سطوح مختلف فکری، عاطفی و رفتاری تحت پوشش قرار می‌دهند. فرایند مشارکت پذیری از رویکردهای متفاوتی قابل توجه است. امروزه مقوله مشارکت مردم شرط توفیق هر نوع برنامه و رهیافت کلان اقتصادی، اجتماعی و توسعه بشمار می‌رود و علت این امر نیز گستردگی و تنوع زمینه های مشارکت است. هدف از مشارکت، توانمند سازی افراد برای مشارکت خود جوش است در واقع مشارکت فرایندی است که موجب تحرک بخشی منابع محلی، بکارگیری گروه‌های متنوع اجتماعی در تصمیم‌گیری، درگیری مردم محلی در تعریف مشکلات، جمع‌آوری و تحصیل اطلاعات و اجرای پروژه‌ها می‌شود. همچنین به معنی شرکت فعالانه در گروه در جهت به ثمر رسانیدن یک فعالیت اجتماعی است.

در مورد نقش مشارکت‌های مردمی در توسعه، می‌توان اذعان نمود که توسعه به مثابه یک تحول تاریخی تعریف می‌شود که این تحول همه جنبه‌های زندگی را در بر می‌گیرد و دارای ابعاد متفاوت است. ابعاد متفاوت این تحول تاریخی شامل جنبه‌های فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و زندگی می‌شود. بنابراین، توسعه شامل یک نوع پیشرفت که عبارت است از تحول و دگرگونی از وضعی به وضع دیگر و یا تغییر ساختار ماهیت و عملکرد در جهت یافتن روند بهره‌وری همه اقشار جامعه از منابع و امکانات موجود و تلاش و مشارکت کلیه افراد در تسریع و انطباق توسعه با نیازها و حرکت در جهت یافتن محتوی مطلوب به ویژه بهره‌مندی اقشار کم درآمد و محروم از دستاوردهای توسعه و توزیع مطلوب درآمدها و تحقق عدالت اجتماعی است (عبدلی، ۱۳۹۰).

به بیان دیگر، مشارکت‌های اجتماعی یکی از انواع سرمایه اجتماعی و عامل کلیدی حل مسائل و مشکلات جامعه، و توسعه همه جانبه آن محسوب می‌شود. زیرا توسعه کشور و حل مشکلات و مسائل متعددی که جوامع مختلف با آن روبرو هستند، تنها از طریق دولت ممکن نیست و این کار تنها با مشارکت داوطلبانه مردم در امور مختلف میسر است. لذا در راستای تلاش بمنظور زدودن چهره فقر از جامعه اسلامی فراهم نمودن زمینه‌های مختلفی جهت جذب کمک‌های مردمی با نگرش به اینکه در جامعه ای که بر طبق الگوی اسلامی و بر اساس وحدت عقیدتی و مکتبی تشکیل می‌گردد و باورهای فرهنگی و ملی نیز حس نوع دوستی و دگر دوستی را تقویت می‌کند افراد جامعه خود را در برابر نیازها، مشکلات و گرفتاری‌های برادران و خواهران خود بی تفاوت احساس نمی‌کنند، بلکه بر اساس توصیه‌ها و فروض دین مبین اسلام و عرق ملی در جهت یاری آنان گام بر می‌دارند (عبدلی، ۱۳۹۰).

با توجه به مطالب بیان شده، متأسفانه مشهد به عنوان یک کلان شهر رتبه اول مهاجرت در کشور را به خود اختصاص داده است و جمعیت حاشیه این شهر یک میلیون و ۷۰۰ هزار نفر عنوان شده است. اعتیاد، خیانت، فقر از آسیب‌های شکل گرفته می‌باشد. عمده مکان‌هایی که در آن‌ها رفتارهای مشکوک وجود دارد بیشتر در مناطق ۱۲، ۹ و ۱۰ است. (اکبری، روزنامه خراسان، ۱۳۹۵) همچنان که ذکر شد تراکم جرایم و و بزهکاری در مناطق حاشیه ای شهر مشهد زیاد است و بیشترین مکان‌های تجمع معتادان، بزهکاران و افراد شرور و ... در این مناطق متمرکز هستند. این مسئله باعث به وجود آمدن رشد خرده فرهنگ‌های گوناگون کجروانه در این بخش‌ها می‌گردد که این خود به ابعاد چرخه جرم و بازتولید و افزایش آسیب‌های اجتماعی خواهد انجامید. برخی آسیب‌های اجتماعی - فرهنگی حاشیه شهر مشهد به شرح ذیل می‌باشد:

- با وجود ۵۰۰ تا ۶۰۰ هزار نفر نوجوان و جوان نیازمند به اوقات فراغت سالم در حاشیه شهر مشهد سرانه فضاهای ورزشی این مناطق تنها ۰.۰۵ متر مربع است» یعنی چیزی در حدود صفر!^۱
- ۵۰ هزار متر مربع فضای ورزشی فرسوده غیرقابل استفاده در این مناطق وجود دارد که با هزینه ای ۱۵ میلیاردی می تواند به چرخه استفاده جوانان از این امکانات دولتی بازگردد
- کاربری های خدماتی یکی از اصلی ترین نیازهای اجتماعی شهری بوده که در حاشیه شهر مشهد بیش از ۴۰۰ هکتار کمبود اراضی خدماتی از قبیل فضای سبز، فرهنگی آموزشی، درمانی و دیگر کاربری ها وجود دارد. بر اساس استانداردهای کشوری نیز به ازای هر پنج هزار نفر یک کتابخانه مورد نیاز است که با این حساب برای جمعیت یک میلیون و ۳۰۰ هزار نفری نیاز به ۵۲ کتابخانه در حاشیه شهر داریم.^۲
- در برخی پهنه های حاشیه شهر سرانه فضای آموزشی زیر یک متر مربع است و ۱۳۳ هزار دانش آموز مشهدی به ۱۹۴ مدرسه مشتمل بر ۱۴۵۵ کلاس درس نیاز دارند و برای رسیدن به سرانه متوسط شهر مشهد یعنی ۳.۵ متر مربع باید ۴۶۹ هزار متر مربع فضای آموزشی جدید احداث شود.^۳
- فاجعه کمبود اراضی خدماتی در حاشیه شهر مشهد به فضاهای آموزشی، فرهنگی و ورزشی خلاصه نمی شود و شاید مهم ترین نماد فقر خدمات در حاشیه شهر مشهد بیمارستان حاشیه شهر در شهرک شهید رجایی است. بنابراین پدیده حاشیه نشینی و پیامدهای آن امروزه یک مسئله عینی و قابل اعتنا در جامعه ما می باشد. از سویی با توجه به مأموریت های بنیاد کرامت آستان قدس رضوی در راستای محرومیت زدایی، آسیب های حاشیه نشینی مورد توجه قرار گرفته است. مشارکت های مردمی در بنیاد کرامت رضوی به عنوان حلقه واسط بین خیرین و نیکوکاران با محرومین با توجه به ضرورت حفظ کرامت محرومین، نیات خیر مردم را در جهت کمک و مساعدت به افراد نیازمند عملی می سازد. لذا با شناخت بیشتر پیرامون قابلیت های محیطی، برنامه ریزی علمی و کاربردی با بهره گیری از نقطه نظرات افراد صاحب نظر در صدد است تا حداکثر بهره برداری لازم را در توسعه فرهنگ مشارکت و جذب کمک های مردمی از طریق ارائه الگوی بومی انجام شود که این مهم به منظور تقویت و توسعه امور مشارکت های مردمی متناسب با سیاستهای بنیاد مورد توجه می باشد.

۱-۴- شرح کار طرح/پروژه (بیان و تشریح اهداف انجام طرح / پروژه) *

هدف کلی

ارائه الگوی مناسب بومی -اجتماعی جهت افزایش مشارکت های مردمی در کاهش آسیب های فرهنگی و اجتماعی حاشیه شهر مشهد

اهداف فرعی

- شناسایی آسیب ها و نیازهای حاشیه شهر مشهد
- شناسایی عوامل ساختاری، محیطی، رفتاری اثرگذار بر میزان مشارکت مردم
- ارائه راهکارهای پیشنهادی افزایش مشارکت های مردمی و توسعه سرمایه اجتماعی

^۱ مدیرکل ورزش و جوانان خراسان رضوی

^۲ مدیرکل نهاد کتابخانه های عمومی خراسان رضوی

^۳ مدیرکل نوسازی خراسان رضوی

۱-۵- نتایج مورد انتظار (خروجی ها و محصول مورد انتظار) *

در این پژوهش طراحی و تدوین الگوی مناسب جهت افزایش مشارکت های مردمی در راستای کاهش آسیب های اجتماعی و فرهنگی مد نظر می باشد. متغیر وابسته میزان مشارکت مردم، عوامل موثر بر افزایش مشارکت های مردمی شامل: عوامل سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی می باشد که به عنوان متغیرهای مستقل مورد بررسی قرار می گیرد.

۲- روش اجرای طرح / پروژه

۲-۱- روش انجام کار *

رویکرد تحقیق از نوع آمیخته (کیفی و کمی) می باشد. داده ها به روش مصاحبه نیمه ساختاریافته جمع آوری می شود. منظور نظرخواهی از خبرگان از روش دلفی استفاده می شود و برای تجزیه و تحلیل و مدل یابی از نرم افزار SPSS و تحلیل عاملی استفاده خواهد شد.

۲-۲- اسناد و مدارک / منابع اطلاعاتی (اسناد و مدارک جهت استفاده در تنظیم پروپوزال)

۱. فولادیان، مجید و همکاران، ۱۳۹۸، نگاهی به آسیب های اجتماعی و جرائم در حاشیه شهر مشهد و بررسی عوامل تسهیل کننده، جامعه شناسی مسائل اجتماعی ایران، شماره ۷
۲. توسلی، غلامعباس و همکاران، ۱۳۹۱، بررسی جامعه شناختی علل گستره آسیب های اجتماعی در بین حاشیه نشین های شهر تهران، مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران، سال چهارم.

۲-۳- تاریخچه و سوابق (سوابق فعالیت ها و پروژه های مشابه داخلی و خارجی)

-